

**Створення й популяризація електронних інформаційних ресурсів у
науково-освітньому процесі ЗВО
(досвід Наукової бібліотеки НУК ім. адм. Макарова)**

Костирко Т. М.

*кандидат наук із соціальних комунікацій, директор Наукової бібліотеки
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова,
Україна, Миколаїв*

tamara.kostyrko@nuos.edu.ua

Корольова Т. Д.

*завідуюча ЕЧЗ Наукової бібліотеки Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова, Україна, Миколаїв*

tetyana.korolova@nuos.edu.ua

Анотація. Представлено досвід Наукової бібліотеки НУК ім. адм. Макарова зі створення і популяризації електронних інформаційних ресурсів у науково-освітньому процесі закладу вищої освіти.

Ключові слова: наукова бібліотека, ЗВО, електронні ресурси, електронний каталог, інституційний репозитарій, бази даних, НУК ім. адм. Макарова.

Більшість стратегічних задач, які стоять сьогодні перед закладами вищої освіти (ЗВО), тісно пов'язані з діяльністю бібліотек, як найважливішої ланки науково-освітнього та виховного процесів. Бібліотека ЗВО – це інформаційний центр закладу, творча лабораторія, від ресурсів і якісних послуг якої багато в чому залежить якість і зміст освіти сучасної молоді та публікаційна активність науковців.

Стрімке вторгнення цифрових технологій привело до радикальних змін усіх напрямів діяльності бібліотеки: від традиційного інструментарію до методів обслуговування, доступу до ресурсів, форм надання інформації [1, с. 35]. Дедалі частіше діяльність бібліотек ЗВО асоціюється з поняттями "наука" й "фаховість". В них накопичуються й систематизуються всі можливі види інформації та забезпечується сучасний рівень інформаційної

підтримки процесів навчання та науково-дослідної діяльності. Наявність великої кількості інформації породжує необхідність її упорядкування, систематизації і найголовніше – створення безперешкодного доступу до цієї інформації, що підвищить ефективність як наукової роботи, так і навчання [2, с. 221].

Створення у бібліотеках принципово нових видів інформаційних ресурсів, організація і підтримка доступу до віддалених та локальних джерел інформації, активне впровадження АБІС як елемента корпоративної взаємодії стали найважливішим завданням інформаційного забезпечення науки та освіти, соціокультурної діяльності бібліотеки ЗВО.

Наукова бібліотека НУК ім. адм. Макарова (далі НБ) вже багато років очолює Методичне об'єднання бібліотек ЗВО Миколаївщини, до складу якого входять 6 бібліотек провідних університетів міста. Професійне партнерство між бібліотеками дає поштовх до розвитку, обміну досвідом, удосконалення роботи. Під методичним та технічним керівництвом НБ створюється Корпоративний каталог періодичних видань бібліотек ЗВО м. Миколаєва на основі сучасного вітчизняного програмного продукту "УФД/Бібліотека". Усі бібліотеки з максимальною повнотою поєднують традиційні методи роботи із сучасними інформаційними технологіями: кожна бібліотека створює власні електронні каталоги і БД, вебсайти, підтримує інституційні репозитарії, пропонує доступ до повнотекстових і наукометричних БД тощо. Безумовно, НБ НУК ім. адм. Макарова є лідером у цьому процесі.

Для інформаційного забезпечення науково-освітнього процесу НБ використовує як кращі світові і вітчизняні ресурси, так і ресурси власної генерації. На початку 2000-х наша бібліотека розпочала еру створення різноманітних електронних інформаційних ресурсів і власних БД. З 2001 р. запроваджується АБІС "УФД/Бібліотека". Основним електронним інформаційним продуктом та найбільш популярним бібліографічним ресурсом книгозбірні стає електронний каталог, який зараз налічує більше

129 тис. бібліографічних записів із щорічним поповненням до 4,5 тис. записів. Постійно поповнюються та підтримуються в актуальному стані 21 тематична БД власної генерації.

У 2000 р. НБ вперше презентує себе у віртуальному середовищі. В цей час було створено перший сайт бібліотеки, до якого користувачі мають цілодобовий доступ і який стає однією з головних складових єдиного інформаційного середовища університету. Створення сайту дало можливість розширити послуги, розраховані як на реального, так і на віртуального користувача, презентувати нові здобутки та можливості, створити позитивний імідж бібліотеки. Сайт оновлюється кожні 3 роки. Контент сайту розкриває всі аспекти діяльності книгозбірні, розмаїття інформаційних ресурсів, що сприяє вирішенню завдань інформатизації освітнього і наукового процесів.

Налагодженню комунікацій з реальними та потенційними користувачами сприяє розміщення інформації про діяльність НБ у соціальній мережі Facebook, відеосервісі YouTube, наукометричній БД Google Академія, а також на власній сторінці у мережевій енциклопедії Вікіпедія.

З відкриттям у 2002 р. першого у ЗВО м. Миколаєва Електронного читального залу (ЕЧЗ) розширюються та вводяться нові послуги бібліотеки. Одним з найважливіших напрямків роботи ЕЧЗ є створення, формування, організація доступу до електронних інформаційних ресурсів, а починаючи з 2004 р. щорічно проводиться аналіз їх використання.

Постійно поповнюється фонд придбаних електронних ресурсів НБ, який зараз налічує більше 5 тис. документів.

З 2002 р. НБ є членом Асоціації "Інформатіо-Консорціум" та отримує доступ до ресурсів міжнародного бібліотечного консорціуму eIFL-NET. Це відкриває шляхи доступу до таких всесвітньо відомих інформаційних провайдерів як Pro-Quest, Elsevier, Cambridge University Press та багато ін.

З 2002 р. співробітниками НБ розробляються вебліографічні покажчики. Першим був вебкаталог "Жовті сторінки Інтернет. Каталог сайтів мережі Інтернет за основними напрямками діяльності університету". Протягом 2008–2021 рр. було підготовлено: вебнавігатор по ресурсам із суднобудування і мореплавства "Морські сторінки Інтернет" (2008 р.); вебнавігатор по науковим ресурсам з альтернативних джерел енергії "Відновлювані джерела енергії"(2016–2018 рр.); вебнавігатор "Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на ознаки плагиату" (2017, 2020 рр.); "Відеодовідник по наукометричних БД" (2016–2021 рр.); вебнавігатор "Ресурси відкритого доступу" (2013–2021 рр.); вебнавігатор "Морегосподарський комплекс України. Порти України" (2021 р.).

НБ є активним учасником руху Відкритого доступу. Щороку в рамках Міжнародного Тижня Відкритого доступу (www.openaccessweek.org) проводяться різноманітні заходи з популяризації відкритих ресурсів, дискусії, семінари, а також презентації нових випусків вебнавігатора "Ресурси відкритого доступу", на які запрошуюються викладачі та студенти університету.

Одним з пріоритетних напрямків розвитку НБ є Електронна бібліотека (ЕБ). У 2006 р. був розроблений пакет документів, визначена політика наповнення і формування фонду, розставлені пріоритети у відборі видань для подальшого їх оцифрування, а також розглянуто коло технологічних проблем. Основою створення ЕБ стала повнотекстова БД "Навчальні, наукові та методичні вказівки викладачів НУК". Зараз ЕБ налічує більше 17 тис. документів.

Важливою моделлю наукової комунікації на сучасному етапі світової глобалізації стають відкриті електронні науково-освітні архіви. Саме НБ у 2012 р. стала ініціатором та координатором створення такого архіву: Інституційного репозитарію НУК ім. адм. Макарова (<http://eir.nuos.edu.ua/>). Репозитарій є складовою електронної колекції університету, налічує більше 3000 матеріалів, серед яких: електронні видання навчально-

методичного призначення, розроблені викладачами та співробітниками університету для організації навчального процесу; електронні аналоги (копії) друкованих видань, виданих викладачами та співробітниками університету; електронні видання наукових журналів і матеріалів конференцій НУК ім. адм. Макарова; випускні кваліфікаційні роботи здобувачів освіти; автореферати дисертацій і дисертації на здобуття наукових ступенів; матеріали НБ та ін.

Протягом останніх десяти років у діяльності НБ важливе місце займає наукова робота. Книгозбірня є постійним учасником міжнародних науково-практичних конференцій, організованих МОНУ, зональним і регіональним методичними центрами бібліотек ЗВО. Щорічно на базі НБ проводяться всеукраїнські науково-практичні конференції бібліотек ЗВО, електронні матеріали конференцій доступні на сайті бібліотеки і в Інституційному репозитарії.

Складовою наукової роботи є також підготовка тематичних, бібліографічних та біобібліографічних покажчиків. Вони є джерельною базою з історії НУК ім. адм. Макарова. Загальна їх кількість – більше 30.

До 100-річчя університету підготовлено бібліографічні покажчики "Праці викладачів Факультету економіки моря (2011–2020)", "Праці викладачів Факультету морського права (2011–2020)", "Праці викладачів Навчально-наукового гуманітарного інституту (2011–2020)", "Праці викладачів Факультету екологічної та техногенної безпеки (2011–2020)" тощо.

Проведення різноманітних досліджень дає можливість удосконалити роботу книгозбірні університету, визначити пріоритети її розвитку. За останні п'ять років НБ було проведено більше двадцяти досліджень. Серед останніх: *наукометричні* ("Дослідження результативності наукової та науково-методичної діяльності НУК імені адмірала Макарова у сфері суднобудування та суміжних галузей", "Наукометричний аналіз дисертаційного фонду НБ НУК на допомогу поліпшенню публікаційної

активності науковців університету" та ін.); *маркетингові* ("Модуль компетентностей бібліотечно-інформаційного фахівця майбутнього" та ін.); *соціологічні* ("Ставлення вчених НУК до наукометричних БД Scopus та Web of Science", "Молодий працівник бібліотеки ВНЗ: погляд у майбутнє", "Бібліотеки вишу і виховання толерантності сучасної молоді" та ін.).

НБ, як інформаційно-аналітичний центр університету, сприяє зростанню публікаційної активності науковців, збільшенню їх цитованості в міжнародних наукометричних БД та укріпленню університетської науки на національному та світовому рівнях. Згідно з Наказом МОНУ № 1213 від 06.11.2018 р. НУК ім. адм. Макарова отримав доступ до наукометричних БД "Scopus" та "Web of Science" (WoS). Це стало поштовхом до нового витку у діяльності книгозбірні – нового аспекту у проведенні наукометричних досліджень, а саме: створення єдиного профілю установи у БД Scopus та Web of Science, інформаційно-аналітичного моніторингу наукової діяльності та публікаційної активності вчених вишу. Співробітники НБ є адміністраторами профілю університету в БД Scopus та Web of Science. За допомогою офіційних профілів створюються науково-аналітичні матеріали.

НБ надає послуги Library Publishing Services, які забезпечують якість наукових публікацій. Співробітники книгозбірні сприяють підвищенню публікаційної активності вчених університету шляхом інформаційно-аналітичного моніторингу їх наукової діяльності. Проводяться консультації з питань академічного письма та з питань, пов'язаних із публікацією наукових статей в наукометричних БД.

Співробітниками НБ підготовлено та видано методичні посібники: "Методичні рекомендації щодо підвищення публікаційної активності магістрантів та аспірантів", "Методичні рекомендації щодо використання наукометричної платформи Web of Science в науковій діяльності", "Основи медіаграмотності".

За допомогою сервісів Unicheck ТОВ "Антиплагіат" та Strike Plagiarism здійснюється перевірка наукових та академічних текстів на ознаки плагіату.

Значним є внесок НБ у висвітлення розвитку МКІ-УДМТУ-НУК та діяльності його вчених у "Вікіпедії". Співробітники НБ займаються створенням та редагуванням статей про історію та сьогодення, адміністрацію та історичні постаті університету.

Дуже актуальним в умовах карантину та дистанційної роботи є створення і підтримка навігаційної системи орієнтації в різноманітні інформаційних ресурсів через сайт бібліотеки як "єдиного вікна". Сайт НБ цілком відповідає такому критерію і надає своїм користувачам доступ до електронного каталогу, інституційного репозитарія, бібліографічних та веббіографічних покажчиків, тематичних списків та багато ін.

Під час пандемії НБ з метою максимально повного інформаційного забезпечення науково-дослідної і освітньої діяльності розширює доступи не тільки до власних колекцій електронних видань, а і до світових провайдерів наукових ресурсів – ліцензованих комерційних БД, інтернет-ресурсів відкритого доступу, БД науково-технічної інформації у тестовому доступі. Протягом 2020–2021 рр. науковці і студенти університету мають можливість віддалено користуватися широким спектром продуктів інформаційних систем та БД (це, насамперед, ресурси за національною передплатою наукометричних БД Scopus і Web of Science, повнотекстової наукової БД ScienceDirect, видавництва Springer Nature).

Сьогодні НБ бачить свою місію у сприянні здійсненню освітньо-виховного процесу і розвитку наукових досліджень через якісний інформаційний супровід та сервісність; просуванні наукового надбання університету у світовий інформаційний простір; сприянні підвищенню наукового рейтингу університету.

Список використаних джерел

1. Борисенкова В.В. Використання інформаційних технологій сучасних бібліотек у вищій школі нефілологічного профілю / В.В. Борисенкова // Актуальні проблеми сучасних лінгвістичних досліджень та застосування інноваційних технологій викладання мов у вищій школі нефілологічного профілю: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25 жовтня 2018 р.). – Дніпро, 2018. – С. 35–40. – Електрон. аналог друк. публ.: режим доступу: <https://bit.ly/3jGJzHF> (дата звернення: 05.08.2021).

2. Пилип, Я. Сучасні бібліотечно-інформаційні технології підтримки навчальної та наукової діяльності ВНЗ / Я. Пилип // Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 16–19 черв. 2015 р. / Наук.-техн. б-ка Івано-Франк. нац. техн. ун-ту нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 220–231. – Електрон. аналог друк. публ.: режим доступу: <http://bit.ly/1Xt5iU4> (дата звернення: 05.08.2021).

3. Університетська бібліотека: від традиційної до цифрової. 100-річчю Наукової бібліотеки університету присвячується : зб. наук. ст. та матеріалів / НУК ім. адм. Макарова, Наук. б-ка ; відп. за вип. Т. М. Костирко. – Миколаїв : НУК, 2020. – 414 с.

References

1 Borysenkova V.V. 2018. Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii suchasnykh bibliotek u vyshchii shkoli nefilolohichnoho profiliu [The use of information technology of modern libraries in higher education of non-philological profile]. *Aktualni problemy suchasnykh linhvistychnykh doslidzhen ta zastosuvannia innovatsiinykh tekhnolohii vykladannia mov u vyshchii shkoli nefilolohichnoho profiliu: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia. 25.10.2018*, [Actual problems of modern linguistic research and application of innovative technologies of language teaching in higher school of non-

philological profile: materials of the international scientific-practical conference. 25.10.2018]. Dnipro, 2018, pp. 35–40. Retrieved from: <https://bit.ly/3jGJzHF> [in Ukrainian].

2. Pylyp, Y.A. 2015. Suchasni bibliotechno-informatsiini tekhnolohii pidtrymky navchalnoi ta naukovoii diialnosti VNZ [Modern library and information technologies to support educational and scientific activities of universities]. *Biblioteky VNZ Ukrainy u protsesi implementatsii Zakonu «Pro vyshchu osvitu» ta informatyzatsii suspilstva: Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia. 16–19.06.2015.* [Libraries of Ukrainian universities in the process of implementation of the Law "On Higher Education" and informatization of society: materials All-Ukrainian scientific-practical conference]. Ivano-Frankivsk, 2015. pp. 220–231. Retrieved from: <http://bit.ly/1Xt5iU4> [in Ukrainian].

3. Kostyrko T.M. (Ed.) *Universytetska biblioteka: vid tradytsiinoi do tsyfrovoi. 100-richchiu Naukovoii biblioteky universytetu prysviachuietsia* [University library: from traditional to digital. Dedicated to the 100th anniversary of the Scientific Library of the University: Coll. Science. Art. and materials]. Mykolaiv: NUOS, 2020, 414 p. [in Ukrainian].

Kostyrko T. M., Korolova T. D.

Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Scientific Library

Creation and popularization of electronic information resources in the scientific and educational process of university (experience of the Scientific Library of the Admiral Makarov National University of Shipbuilding)

Abstract. The experience of the Scientific Library of Admiral Makarov National University of Shipbuilding on the creation and promotion of electronic information resources in the scientific and educational process of the university.

Keywords: scientific library, university, electronic resources, electronic catalog, institutional repository, databases, Admiral Makarov National University of Shipbuilding